

Μνήμων

Τόμ. 7 (1979)

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Δ. ΛΟΥΛΕΣ : 'Ο βρετανικός τύπος γιά τή ναυμαχία τοῦ Ναβαρίνου' •
Β. ΚΡΕΜΜΥΔΑΣ : Καταγραφή τῶν ἐμπορικῶν πλοίων τοῦ Ἡρακλείου τὸ 1751 • ΡΕΝΑ ΣΤΑΥΡΙΔΗ - ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ : 'Ἀνέκδοτες ἀποτολές τοῦ Γ. Σκληροῦ στὸν Γ. Ν. Πολίτη' • Τ. Ε. ΣΚΛΑΒΕΝΙΤΗΣ : Χρησμολογικό εἰκονογραφημένο μονόφυλλο τῶν ἡρχῶν τὸ 18ου αἰώνα • Α. ΠΟΛΙΤΗΣ : Προσπάθειες καὶ σχέδια τοῦ Φοριέλ για μιὰ δεύτερη ἐκδόση τῆς συλλογῆς τῶν Ἑλληνικῶν δημοτικῶν τραγουδιδῶν • Φ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ : Χειρόγραφα Φουρνά Εὐρυτανίας • Ι. Κ. ΧΑΣΙΩΤΗΣ : 'Η διπλωματική ὑλῆλλογραφία τῶν Bouilley - Mabill (τέλη ΙΗ - ἀρχές ΙΟ' αἰώνα)' • Γ. ΚΟΛΙΟΠΟΥΛΟΣ : Ληστὲς καὶ λησταντάρτες στὴν Κεντρικὴ Ἐλλάδα τὸ 1835 - 1836 • Κ. ΛΑΠΠΙΑΣ : Γύρος ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρο 'Ησαΐα καὶ τὶς λιθογραφίες του' • Τ. Ε. ΣΚΛΑΒΕΝΙΤΗΣ : Σχόλιο στὴν ἀδεύτερη ἐκδόση τῆς 'Ἐγκυλοπαιδίας τοῦ Πατούσα (1710)' • ΟΛΓΑ ΚΑΤΣΙΑΡΗ : 'Ο Ρήγας Φεραίος. Νέα στοιχεῖα ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα τῆς Τεργέστης' • ΠΡ. ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΗΣ : Στρατιωτικὴ συμφωνία Βρετανίας - Ἐλλάδας (9 Μαρτίου 1942) • Η. FLEISCHER : 'Αντίστοιχα τῶν γερμανικῶν δυνάμεων Κατοχῆς στὴν Ἐλλάδα 1941 - 1944' •
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ 1976

ΛΗΣΤΕΣ ΚΑΙ ΛΗΣΤΑΝΤΑΡΤΕΣ ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ ΤΟ 1835-1836

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΟΛΙΟΠΟΥΛΟΣ

doi: [10.12681/mnimon.204](https://doi.org/10.12681/mnimon.204)

ΑΘΗΝΑ 1978 - 1979

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΚΟΛΙΟΠΟΥΛΟΣ Γ. (1979). ΛΗΣΤΕΣ ΚΑΙ ΛΗΣΤΑΝΤΑΡΤΕΣ ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ ΤΟ 1835-1836. *Μνήμων*, 7, 118-134. <https://doi.org/10.12681/mnimon.204>

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΟΛΙΟΠΟΥΛΟΣ

ΛΗΣΤΕΣ ΚΑΙ ΛΗΣΤΑΝΤΑΡΤΕΣ
ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ ΤΟ 1835 - 1836*

«Λησταντάρτες» ή «λησταποστάτες» είναι όρος ποὺ ἐπινόησε ἡ ἔξουσία — καὶ υἱοθέτησε ἡ Ἑλληνικὴ ἱστοριογραφία — γιὰ νὰ χαρακτηρίσει τὸν ποικίλους ἀρνητὲς τῆς ἔννομης τάξης τὰ πρῶτα χρόνια τοῦ ἐλεύθερου πολιτικοῦ βίου τῆς χώρας, καὶ ἰδιαίτερα σὲ σχέση μὲ τὶς ταραχὲς στὴ Στερεὰ τὸ 1835 - 1836. Τὸ παρελθόν, οἱ δραστηριότητες καὶ οἱ ἐπιδιώξεις τοῦ πολυάριθμου καὶ πολύμορφου ἔνοπλου στοιχείου τῆς Στερεᾶς ποὺ βρέθηκε τὴν ἵδια ἐποχὴ στὴν παρανομία, ἡ στὶς παρυφὲς τῆς νομιμότητας, φαίνονται καὶ ἀπὸ τὸ φάσμα τῶν χαρακτηρισμῶν ποὺ χρησιμοποιήθηκε ἀπὸ τὸν συγχρόνους σχετικὰ μὲ τὶς διάφορες κατηγορίες ἐνόπλων: «λησταρχηγός», «ληστής», «λησταρματολός», «ληστοκαπιτάνος», «τουρκοκαπιτάνος», «λησταποστάτης», «λησταντάρτης», «ληστοστασιαστής», «ἀποστάτης», «ἀντάρτης», καὶ «στασιαστής». Τὰ συνθετικὰ «ἀρματολός» καὶ «καπιτάνος» καὶ ὁ όρος «τουρκοκαπιτάνος» ἀναφέρονται στὸν ἐπιγόνους τῶν παλαιῶν ἀρματολῶν στὰ καπετανάτα τοῦ Ἑλλαδικοῦ χώρου ποὺ συνέχισαν νὰ παίζουν ἀνάλογο ρόλο στὸν σχηματισμὸν ἀτάκτων ποὺ χρησιμοποιοῦσαν οἱ τουρκικὲς ἀρχὲς γιὰ τὴν τήρηση τῆς τάξης στὴν ὑπαίθρῳ καθόλῃ σχεδὸν τὴ διάρκεια τοῦ 19ου αἰ.¹ Στόχος τῆς μελέτης τούτης είναι ἡ ἔξεταση τῶν ἀρνητῶν αὐτῶν τῆς ἔννομης τάξης, καὶ ἰδιαίτερα τῶν ἐπιδιώξεών τους, καθὼς καὶ τοῦ ρόλου ποὺ ἔπαιξαν ἴσχυροὶ στρατιωτικοὶ παράγοντες τῆς περιοχῆς, ντόπιοι ἡ πρόσφυγες καπετάνιοι τοῦ Ἀγώνα.

Οἱ καταβολὲς τῶν ταραχῶν τοῦ 1835 - 1836 στὴν κεντρικὴ Ἑλλάδα, μὲ ἄξονα τὰ Ἑλληνοτουρκικὰ σύνορα, θὰ πρέπει νὰ ἀναζητηθοῦν στὴ ρύθμιση τοῦ στρατιωτικοῦ ζητήματος στὸ νεοσύστατο Ἑλληνικὸ κράτος ἀπὸ τὴν Ἀντιβασιλεία τὸ 1833. Μὲ τὴ διάλυση τῶν σχηματισμῶν τῶν ἀτακτῶν στρατευμάτων τοῦ Ἀγώνα καὶ τὴν προσπάθεια δημιουργίας τακτικοῦ στρατοῦ, ἔμειναν ἀνεπάγγελτοι καὶ χωρὶς κανένα πόρο ζωῆς μερικὲς χιλιάδες παλαιοὶ πολεμιστές, ἐνῷ τὸ νεοσύστατο στρατὸ στελέχωσαν καὶ ἐπάνδρω-

* Τὸ πρόβλημα τῆς ληστείας στὴν Ἑλλάδα τοῦ 19ου αἰώνα ἀντιμετωπίζεται ἀπὸ τὸ συγγραφέα στὴ μελέτη του: Ληστές. Ἡ κεντρικὴ Ἑλλάδα στὰ μέσα τοῦ 19ου αἰώνα, Ἀθήνα, ἑκδ. «Ἐρμῆς», 1979.

1. Βλ. ὑπερεσιακὰ ἔγγραφα τῆς ἐποχῆς στὰ Γενικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους (ΓΑΚ), ὑπουργεῖο Ἐσωτερικῶν, Φ 162 καὶ Φ 176, καὶ στὸ Ἰστορικὸ Ἀρχεῖο τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν (ΑΥΕ), Φ 1835/4/1. Βλ. ἐπίσης συχνὲς ἀναφορὲς στοῦ Νικόλαον Κασούλη, «Ἡμερολόγιον, ἐπιμ. Ε. Γ. Πρωτοψάλτη, Ἀθήνα 1968.

σαν ἀρχικὰ ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶτες ἀπὸ τὴν Βαναρία. Τὸ ἐλαφρὺ πεζικό (ἀκροβολιστές), ποὺ δημιουργήθηκε γιὰ νὰ προσελκύσει ἔνα μέρος τῶν ἀτάκτων (2000), ἀπέτυχε στοὺς στόχους του, γιὰ τὸ λόγο κυρίως ὅτι, ἀπὸ ἄποψη διοίκησης καὶ πειθαρχίας, δὲ διέφερε ἀπὸ τὸ βαρὺ πεζικό (πεζικὸ τῆς γραμμῆς), ἀλλὰ καὶ ἐξαιτίας τοῦ γλίσχρου μισθοῦ ποὺ προβλεπόταν γιὰ τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ ὁπλίτες τοῦ σώματος. Μέρος τῶν ἀτάκτων, 1000 περίπου, ἀπορροφήθηκαν σταδιακὰ στὸ ἐπίσης νεοσύστατο σῶμα τῆς χωροφυλακῆς, ποὺ ἀποτελοῦσε συμπληρωματικὸ μέρος τοῦ στρατοῦ καὶ ἀκολουθοῦσε τοὺς γενικοὺς κανονισμούς του. Ἡ χωροφυλακὴ ὑπῆρξε ἡ μοναδικὴ ἵσως ἐπιτυχία τῆς Ἀντιβασιλείας στὸν τομέα αὐτό: Οἱ ὑψηλότεροι μισθοὶ τῶν χωροφυλάκων, σὲ σχέση μὲ ἐκείνους τῶν ἀκροβολιστῶν, καὶ ἡ προοπτικὴ μονιμότητας, ἀλλὰ καὶ οἱ φανταχτερὲς καὶ δελεαστικὲς στολές, προσέλκυσαν πολλοὺς πρώην ἀτάκτους².

Τὸ μεγαλύτερο δῦμας μέρος τῶν παλαιῶν πολεμιστῶν παρέμεινε ἔξω ἀπὸ κάθε στρατιωτικὴ ἢ ἀλληλὴ ὑπηρεσία καὶ μισθολογικὸ πίνακα. Ἡ μόνη τέχνη τῶν περισσοτέρων ἥταν ἡ τέχνη τῶν ὄπλων καὶ ἡ ἀπαγόρευση τῆς ὄπλοφορίας τοὺς κατέστησε δυνάμει ἀντάρτες καὶ ἀπὸ ἀνάγκη ληστές, σὲ τελευταίᾳ ἀνάλυση μισθοφόρους, ἔτοιμους νὰ ἀκολουθήσουν κάθε καπετάνιο ποὺ πρόσφερε μισθωτὴ ὑπηρεσία. Ἰδιαίτερα ἐπιρρεπεῖς στὴν παρανομία φαίνεται νὰ ἥταν πρώην ἄτακτοι καὶ κάθε εἰδούς ἔνοπλοι ἀπὸ τὴν Ἡπειρο, τὴν Θεσσαλομαγνησία καὶ τὴν Μακεδονία, οἱ ὁποῖοι γιὰ διάφορους λόγους δὲν ἐπιθυμοῦσαν, ἢ δὲν μποροῦσαν, νὰ ἐπιστρέψουν στὶς τουρκοκρατούμενες πατρίδες τους. Οἱ ἐτερόχθονες ὄπλοφόροι διέθεταν ἐλάχιστα ἢ καθόλου ἐρείσματα στὸ νεοσύστατο κράτος, μὲ ἐξαίρεση ὅσους εἶχαν ἐγκατασταθεῖ, ἢ προσπαθοῦσαν νὰ ἐγκατασταθοῦν, σὲ διάφορες περιοχὲς τῆς Στερεάς, στὶς Σποράδες, στὴ βόρεια Εύβοια καὶ τὴν Φθιώτιδα (Μακεδόνες καὶ Θεσσαλοί) καὶ στὴν Ἀκαρνανία (Ἡπειρῶτες). Γενικά, οἱ ἐτερόχθονες ἀποτελοῦσαν ἔνα ἀνερμάτιστο κοινωνικοπολιτικὸ στοιχεῖο, πρόσφορο γιὰ τὴ στρατολόγηση μισθοφόρων, τόσο ἀπὸ τοὺς διάφορους ἀρνητὲς τῆς ἔννομης τάξης ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν ἐξουσία. Πέρα ἀπὸ τὴν ἀνάμιξή τους στὶς κατὰ καιροὺς ἐσωτερικὲς ταραχές, οἱ ἐτερόχθονες ἀπὸ τὰ τουρκοκρατούμενα μέρη τοῦ ἐλλαδικοῦ χώρου ἀποτέλεσαν γιὰ πολλὰ χρόνια τοὺς ἐπαναστατικοὺς πυρήνες τῶν περιοδικῶν ἐκρήξεων τῆς ἀλυτρωτικῆς πολιτικῆς τοῦ ἐλληνικοῦ κράτους.

Ἡ πρώτη ἀπειλητικὴ ἐμφάνιση τῶν ληστῶν καὶ τῶν ληστανταρτῶν

2. Γιὰ τὴ διάλυση τῶν ἀτάκτων τοῦ Ἀγώνα ἀπὸ τὴν Ἀντιβασιλεία βλ. ΦΕΚ 6/8 Μαρτ. καὶ 19/20 Μαρτ. 1833, καὶ γιὰ τὴ σύσταση τῆς χωροφυλακῆς, ΦΕΚ 21/3 Ἰουν. 1833. Γιὰ τὴ ρύθμιση γενικὰ τοῦ στρατιωτικοῦ ζητήματος καὶ τὴν ἀντιμετώπιση τοῦ προβλήματος τῆς ἐσωτερικῆς ἀσφάλειας, βλ. J o h n A. Petropoulos, Politics and Statecraft in the Kingdom of Greece, 1833 - 1843, Princeton 1968, σ. 165 κ.ε., 170 - 172.

στὸ προσκήνιο, μὲ τὴ μορφὴ πολυνάριθμων σωμάτων ἀλλὰ χωρὶς ἐνιαίᾳ ἡγεσίᾳ καὶ πολιτικοὺς στόχους, ἔγινε τὸ καλοκαίρι τοῦ 1835.³ Ή ἀναταραχὴ καὶ συσσωμάτωση τοῦ ἔνοπλου στοιχείου τῆς Στερεᾶς καὶ τῶν τουρκοκρατούμενων γειτονικῶν περιοχῶν θὰ πρέπει νὰ δφείλεται, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ μόνιμη θυσαρέσκεια τῶν πρώην ἀτάκτων, ἀφενὸς στὶς αὐξανόμενες πιέσεις καὶ διώξεις τῶν Ἐλλήνων καπετάνιων στὰ τουρκοκρατούμενα μέρη ἀπὸ τὶς ἀρχές, καὶ ὀφετέρου στὴν ἀνησυχία τῶν Ρουμελιώτῶν καπετάνιων, πολιτικῶν φίλων τοῦ Κωλέττη, μετὰ τὴν ἀποπομπὴν του ἀπὸ τὴν κυβέρνηση τὸ Μάιο τοῦ 1835. Τὸν Ἰούλιο ἡ κυβέρνηση ἀνάθεσε στὸ φιλέλληνα Thomas Gordon τὴ διοίκηση τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων στὴ Στερεὰ γιὰ τὴ συστηματικὴ καταδίωξη τῶν ληστρικῶν συμμοριῶν ποὺ δροῦσαν προκλητικὰ στὴν περιοχὴ μὲ ἄξονα τὰ Ἐλληνοτουρκικὰ σύνορα. Τὰ στρατεύματα ποὺ χρησιμοποιήθηκαν ἀρχικὰ ἦταν κυρίως βαυαρικά, ποὺ ἀποδείχτηκαν δύναμις ἀκατάλληλα γιὰ τὴν ἀποστολή τους. Οἱ ζένοι στρατιῶτες δὲν ἀντεχαν στὶς ἔξαντλητικὲς πορεῖες στὰ Ἐλληνικὰ βουνά καὶ δὲν ἦταν συνηθισμένοι στὴν τακτικὴ τοῦ κλεφτοπολέμου ποὺ χρησιμοποιοῦσαν οἱ διωκόμενοι ἔνοπλοι τῆς κεντρικῆς Ἐλλάδας. Χρησιμοποιήθηκαν ἔτσι σταδιακὰ δλοένα καὶ περισσότεροι πρώην ἀτάκτοι μὲ ἐπικεφαλῆς Ρουμελιώτες καπετάνιοις ποὺ ἔσπευσαν νὰ καταταχτοῦν στὶς δυνάμεις τοῦ Gordon. Οἱ καπετάνιοι καὶ οἱ σύντροφοί τους, ἀς σημειωθεῖ, κλήθηκαν νὰ προσφέρουν τὶς ὑπηρεσίες τους, γιὰ τὸ λόγο κυρίως ὅτι αὐτοὶ μόνο γνώριζαν τὴν τακτικὴν καὶ τὰ κρυστύγετα τῶν συμμοριῶν. Δέλεαρ γιὰ τὸν καπετάνιον καὶ τὸν ἄντρες τους ἦταν ἡ μισθοδοσία καὶ ἡ προοπτικὴ ἔνταξής τους στὸν ἐπίσημο στρατιωτικὸ μηχανισμὸ μὲ δποιαδήποτε ἰδιότητα. Δημιουργήθηκαν ἔτσι ἄτυπα σώματα ἐθνοφυλακῆς, ποὺ στρατολογήθηκαν ἀπὸ τοπικοὺς καπετάνιοις καὶ πληρώνονταν ἀπὸ τὸν δῆμον στοὺς δποίους ἔδρευαν ἢ στρατοπέδευαν προσωρινά. Ἀλλὰ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐκστρατείας τοῦ Gordon δὲν ἀνταποκρίνονταν στὶς προσδοκίες τῆς κυβέρνησης: Οἱ ληστὲς κατέφυγαν στὶς παραμεθόριες τουρκικὲς ἐπαρχίες ἢ κρύψτηκαν στὰ δρεινά, στὸ ἀπαραβίαστο σχεδὸν βασίλειο τῶν νομάδων κτηνοτρόφων, ὅπου ἡ παρουσία τοῦ κράτους ἦταν σκιώδης ἢ ἀνύπαρκτη³.

Οἱ λήσταρχοι ἢ «ληστοκαπετάνιοι» μὲ τὴ μεγαλύτερη δράση τὴν ἐποχὴν αὐτὴν καὶ ἀργότερα ἦταν ὁ Παναγῆς Ρουπακιάς, ὁ Ἀθανάσιος Χοστάδας, ὁ Γιάννης Γιαταγάνας, ὁ Ἀναστάσιος Καλαμάτας, ὁ Γεώργιος Πεσλής, ὁ Μέτσος Μαλισόβας, ὁ Ἀθανάσιος Μαλισόβας, ὁ Βασίλης Μπαϊρακτάρης, ὁ Νικόλαος Μερεντίτης, ὁ Δημήτριος Κορκόντζελος καὶ ὁ Γιαμάς. Διέθεταν γύρω στοὺς 300 συντρόφους καὶ δροῦσαν ἀρχικὰ κατὰ συμμορίες

3. Ἀρχεῖο George Finlay (Βρετανικὴ Ἀρχαιολογικὴ Σχολή, Ἀθήνα), Φ A 9, "Journal 1835" καὶ "Observations on the State of Northern Greece". Βλ. καὶ Petropoulos, δ.π., σ. 241 - 242, 309.

καὶ ἀργότερα ἐνωμένοι σὲ ἔνα ἢ δύο σώματα, ἐπιβάλλοντας φόρους στοὺς κατοίκους τῶν ὁρεινῶν χωριῶν. ”Αξονας δράσης τους ἦταν τὰ ἑλληνοτυρκικὰ σύνορα καὶ ἀπότερος στόχος τους ἡ ἐξασφάλιση ὅποιασδήποτε στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας, εἴτε στὴν Ἐλλάδα εἴτε στὰ τουρκοκρατούμενα μέρη. Σκοπός τους γιὰ ἔνα διάστημα τὸ καλοκαίρι ἦταν ἡ ἀνάθεση τοῦ καπετανάτου Ἀγράφων, τὸ ὅποιο κατεῖχε ὁ εὐνοούμενος τοῦ δερβέναγα Θεσσαλίας Τσάτσος Θέου, στὸ Μέτσο Μαλισόβα. Μερικοί, ἀς σημειωθεῖ, ἦταν ὡς πρόσφατα στὴν ὑπηρεσία τοῦ ἴδιου καπετανάτου. Συνεργάτης καὶ ὑποστηρικτής τους ἦταν γιὰ ἔνα διάστημα ὁ καπετάνιος Ἀλμυροῦ Δροσοθανάστης, ποὺ θὰ μᾶς ἀπασχολήσει παρακάτω σὲ σχέση μὲ τὶς ταραχὲς τοῦ 1836. Οἱ περισσότεροι, σύμφωνα μὲ τὶς πληροφορίες ποὺ ἔχουμε στὴ διάθεσή μας, ἦταν πρώην ἄτακτοι ποὺ εἶχαν ἐπιδοθεῖ στὴ ληστεία, ἐπειδὴ ἡ ληστεία ἦταν ἡ προσφορότερη λύση στὸ πρόβλημά τους, καὶ ἐπιδίωκαν ὅποιαδήποτε ἔνοπλη ὑπηρεσία. Ἐπρόκειτο, ὅπως παρατήρησε ὁ George Finlay ποὺ ἀκολούθησε τὸν Gordon στὴ Στερεά σὰν παρατηρητής, γιὰ μισθοφόρους στρατιώτες, συνηθισμένους στὴ ζωὴ τῶν ὅπλων, ποὺ δὲ διαφοροποιούσαν τὴν προεπαναστατικὴ κλέφτικη ζωὴ ἀπὸ τὴ ληστεία. Ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ, ὅτι ὁ Gordon θεωροῦσε τὰ σώματα ἐθνοφυλακῆς ποὺ εἶχαν σχηματιστεῖ κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἐκστρατείας, «φυτώριο ληστῶν»⁴. Γενικά, μποροῦμε νὰ ποῦμε, διῶκτες καὶ διωκόμενοι στὴ φάση αὐτὴ εἶχαν τοὺς ἴδιους ἢ ἀνάλογους στόχους· καὶ τὸ μόνο στοιχεῖο ποὺ διαφοροποιούσε τοὺς πρώτους ἀπὸ τοὺς δεύτερους ἦταν ἡ ἄτυπη καὶ ἀμφιλεγόμενη νομιμότητα ποὺ ἐξασφάλιζε ἡ κατάταξη στὴν ὑπηρεσία κυβερνητικῶν καπετάνιων.

Μία ἐξέλιξη ποὺ ἐπέδρασε σὰν καταλύτης στὸ στρατιωτικὸ στοιχεῖο τῆς Στερεᾶς καὶ γενικὰ τῆς κεντρικῆς Ἐλλάδας καὶ ποὺ ἀσφαλῶς εἶχε ἀμεση σχέση μὲ τὶς ταραχὲς τῶν ἀρχῶν τοῦ 1836 (ἀν κρίνουμε ἀπὸ δρισμένες περιπτώσεις ποὺ θὰ ἐξετάσουμε παρακάτω), ἦταν ἡ δημοσίευση τὸ Σεπτέμβριο καὶ τὸν Ὁκτώβριο τοῦ 1835 τῶν διαταγμάτων σχετικὰ μὲ τὴ σύσταση τῆς Φάλαγγας τῶν Ἀγωνιστῶν. Ἡ Φάλαγγα ἦταν τιμητικὸ σῶμα, στὸ ὅποιο μποροῦσαν νὰ ἐνταχτοῦν οἱ ὄπλαρχηγοι τοῦ Ἀγώνα, ἀλλὰ καὶ συνταξιοδοτικὸ ταμεῖο. Ἡ ἴδιότητα τοῦ φαλαγγίτη ἀποτελοῦσε τιμητικὴ διάκριση, ἀλλὰ καὶ ἐξασφάλιζε κάποια οἰκονομικὴ βοήθεια, ἀνάλογα μὲ τὸ βαθμὸ κατάταξης στὸ νέο σῶμα. Θὰ πρέπει νὰ σημειωθεῖ ἐπίσης ὅτι, σὲ περίπτωση πολέμου ἢ ἐσωτερικῶν ταραχῶν, οἱ φαλαγγίτες, καταταγμένοι σὲ εἰδικὲς μονάδες (τετραρχίες), ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ ἐκτελέσουν στρατιωτικὴ ὑπηρεσία. Στὴ Φάλαγγα μποροῦσαν νὰ καταταχτοῦν δοσοὶ ὄπλαρχηγοι κατεῖχαν διπλώματα ἀξιωματικοῦ ἀπὸ τὶς ἐξεταστικὲς ἐπιτροπὲς ποὺ εἶχαν συσταθεῖ τὸ Μάρτιο καὶ τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1833 γιὰ τὴν κρίση καὶ ἀναγνώριση τῶν

4. Ἀρχεῖο Finlay, “Journal 1835”.

ύπηρεστῶν τῶν ἀγωνιστῶν. Οἱ φαλαγγίτες εἶχαν βαθμὸν κατώτερον κατὰ τρεῖς βαθμοὺς ἀπὸ αὐτὸν ποὺ τοὺς εἶχαν ἀναγνωρίσει οἱ ἐπιτροπές, μὲ ἀνώτερον τὸ βαθμὸν τοῦ λοχαγοῦ (τετράρχη) ποὺ ἀντιστοιχοῦσε ἱεραρχικὰ καὶ μισθολογικὰ μὲ τὸ βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχη καὶ κατώτερον τοῦ φαλαγγίτη ποὺ ἀντιστοιχοῦσε μὲ τὸ βαθμὸν τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ. Ὁ μηνιαῖος μισθὸς τοῦ λοχαγοῦ ἦταν 300 δρχ. καὶ τοῦ ἀπλοῦ φαλαγγίτη 48 δρ. Ἡ κάθε τετραρχία διέθετε ἔνα λοχαγό, ἔναν ὑπολοχαγό, δύο ἀνθυπολοχαγούς, ἔνα σημαιοφόρο, τέσσερις ἐπιλοχίες καὶ 54 δεκανεῖς καὶ φαλαγγίτες, δῆλον. 63 πρώην ἀξιωματικούς. Συνολικὰ δῆλον, στὴ Φάλαγγα θά μποροῦσαν νὰ καταταχτοῦν πάνω ἀπὸ 800 ἀξιωματικοί, πρώην διπλαρχηγοί. Εἶναι φανερό, ὅτι ἡ καθυστερημένη (κατὰ $1^{1/2}$ χρόνο) αὐτὴ ἀναγνώριση τῶν ὑπηρεστῶν τῶν Ἀγωνιστῶν εἶχε μᾶλλον πολιτικοὺς στόχους: ἀποσκοποῦσε στὴν ἰκανοποίηση τῶν ντόπιων στρατιωτικῶν, ποὺ ἀποτελοῦσαν ἴσχυρὸν καὶ ἐπικίνδυνο γιὰ τὴν ἔξουσίαν πολιτικὸν στοιχεῖο, ἵδιαίτερα στὴ Στερεά. Ἄξιζει νὰ σημειωθεῖ, ὅτι ἀπὸ τις 13 τετραρχίες, οἱ ἐφτὰ ἔδρευαν στὴ Στερεά καὶ σχηματίστηκαν ἀπὸ Στερεολλαδίτες, ντόπιους ἢ πρόσφυγες (Ἡπειρώτες, Θεσσαλοὺς καὶ Μακεδόνες), μία στὴν Εῦβοια ἀπὸ ντόπιους ἢ πρόσφυγες (ἀπὸ τὴν Μαγνησία καὶ τὴν Μακεδονία) καὶ πέντε στὴν Πελοπόννησο. Εἶναι ἐπίσης φανερό, ὅτι δ ἀποκλεισμὸς ἀπὸ τὴν Φάλαγγα μποροῦσε νὰ δημιουργήσει — ὅπως καὶ δημιούργησε — ἔντονες δυσαρέσκειες στοὺς στρατιωτικοὺς καὶ τοὺς πολιτικοὺς προστάτες τους.⁵

Τὸ χειμώνα τοῦ 1835 - 1836 παρατηρήθηκε ἔξαρση τῆς ληστείας στὶς βόρειες ἐπαρχίες τῆς χώρας, μὲ φορεῖς τὰ ληστρικὰ σώματα ποὺ ἀναφέραμε παραπάνω. Τὴν περίοδο ἀπὸ τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1835 ὧς τὶς ἀρχὲς τοῦ ἐπόμενου χρόνου, ὅταν ἔσπασαν οἱ πολιτικὲς ταραχὲς στὴν Ἀκαρνανία, ἀναφέρονται «στρατόπεδα ληστῶν» καὶ πολλὰ ληστρικὰ κρούσματα στοὺς παραμεθόριους δήμους. Οἱ κατηγορίες στὸν Τύπο ἐναντίον τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν γιὰ συνεργασία μὲ τοὺς ληστὲς ἦταν συχνές· ὅπως συχνές ἦταν καὶ οἱ κατηγορίες ἐναντίον τῶν Ἑλληνικῶν ἀρχῶν γιὰ ἔλλειψη ἀποτελεσματικῆς καταδίωξης τῶν κάθε εἰδούς παρανόμων στὶς βόρειες ἐπαρχίες τῆς Στερεάς. Στὶς ἀρχὲς Δεκεμβρίου ἡ ἐφημερίδα *Σωτὴρ* πρότεινε τὸ διορισμὸν δύο «Ἑλλήνων» στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν στὴ Στερεά μὲ ἔκτατες ἀρμοδιότητες καὶ ἔξουσίες γιὰ νὰ ἐπιβάλουν τὴν τάξη, ἀφοῦ προηγουμένως τόνιζε ὅτι ἦταν καιρὸς «νὰ ἀφήσωμεν κατὰ μέρος ὅλα τὰ μέχρι τοῦδε ληφθέντα Εὐρωπαϊκὰ μέτρα, καὶ νὰ λάβωμεν ὅλως διόλου Ἑλληνικά». Ἡ ἀναφορὰ στὰ «εὐρωπαϊκά» μέτρα στρεφόταν προφανῶς ἐναντίον τῆς χρησιμοποίησης ξένων

5. Γιὰ τὸ σχηματισμὸν τῆς Φάλαγγας βλ. ΦΕΚ 7/18 Σεπτ. καὶ 12/11 Ὁκτ. 1835, καὶ 26/10 Ἰουν. 1836. Βλ. καὶ Ρετρόπουλος, δ.π., σ. 240 - 241, 247 σημ. 63, καὶ Στρατηγὸς Μακρυγιάννη, Ἀπομνημονεύματα, ἐπιμ. Γιάννη Βλαχογιάννη, β' ἔκδ., Ἀθήνα 1942, τ. Β', σ. 83.

στρατευμάτων καὶ διοικητῶν, καὶ ἀσφαλῶς ἀπῆχοῦσε ἀπόψεις ποὺ συμμερίζονταν καὶ πρόβαλλαν ντόπιοι πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ κύκλοι. Τὴν ἕδια περίοδο (Δεκέμβριος 1835), τέσσερις τουλάχιστο πολιτικοί, δὲ Τάτσης Μαγγίνας, δὲ Ἀναστάσιος Λοιδορίκης, δὲ Δρόσος Μανσόλας καὶ δὲ Ἀναγνώστης Μοναρχίδης (οἵ δύο πρῶτοι ἦταν ἰσχυροὶ πολιτικοὶ παράγοντες τῆς Στερεᾶς), πρότειναν μὲν ὑπομνήματα τους πρὸς τὸ κόμητα Armansperg, «ἀρχιγραμματέα» τῆς ἐπικράτειας, τὸ σχηματισμὸν ἐλαφρῶν ταγμάτων ἀπὸ τίς τάξεις τῶν πρώην ἀτάκτων μὲν ἐπικεφαλῆς καπετάνιους τῆς Στερεᾶς. «Οπως εἶναι φανερό, τὰ προτεινόμενα μέτρα ἀποσκοποῦσαν στὴν ἔνταξη μέρους τῶν ἀτάκτων τοῦ Ἀγώνα στὸ στρατιωτικὸν μηχανισμὸν καὶ στὸν παραμερισμὸν τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ, δὲ ὅποιος ἄλλωστε εἶχε ἀποδειχτεῖ ἀκατάλληλος γιὰ τὴν ἐπιβολὴ τῆς τάξης καὶ τὴν εἰρήνευση. Στὶς ἀρχὲς Φεβρουαρίου, παραμονὲς τῆς ἐξέγερσης, ἡ ἐφημερίδα Ἀθηνᾶ χαιρέτισε τὴν ἀποστολὴν ἐναντίον τῶν ληστῶν τῆς Φθιώτιδας 50 «παλαιῶν ἀνδρείων στρατιωτῶν» ἀπὸ τὴν Ἀταλάντη (προφανῶς ἀπὸ τὴν ἐκεῖ παροικία τῶν Μακεδόνων προσφύγων «Νέα Πέλλα»), μὲν ἐπικεφαλῆς τὸ Μακεδόνα καπετάνιο Δημήτριο Τσάμη Καρατάσο⁶.

Ἡ ἐκδήλωση καὶ ἡ ἐξέλιξη τῆς ἐξέγερσης τοῦ 1836 εἶναι σὲ γενικὲς γραμμὲς γνωστή⁷. Τὴν ἐπανάσταση κήρυξαν δυσαρεστημένοι καὶ ἰσχυροὶ καπετάνιοι τῆς δυτικῆς Στερεᾶς, ὅπως δὲ Νικόλαος Ζέρβας, δὲ Δῆμος Τσέλιος, οἱ Στραταῖοι κ.ἄ., μὲ σύμβολα καὶ συνθήματα ὅπως τὸ σύνταγμα, τὴ σύγκληση ἐθνοσυνέλευσης καὶ τὴν ἀποπομπὴν τῶν ζένων ἀπὸ τὴ δημόσια ζωή, ἀλλὰ καὶ τὸ φοίνικα καὶ τὴν προάσπιση τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἐπρόκειτο γιὰ καπετάνιους ποὺ ἀνῆκαν στὰ δύο δυσαρεστημένα κόμματα, τὸ Γαλλικὸν καὶ τὸ Ρωσικόν, καὶ ποὺ εἶχαν ἀσφαλῶς ἐνθαρρυνθεῖ ἀπὸ τὴν ἐχθρικὴ στάση τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ρωσίας στὴν Ἀθήνα ἀπέναντι στὴν κυβέρνηση τοῦ Armansperg, ποὺ φαινόταν νὰ εὐνοεῖ γενικὰ τὰ στελέχη τοῦ Ἀγγλικοῦ κόμματος. Ἡ κυβέρνηση, ἐπιδιώκοντας ἀσφαλῶς νὰ προλάβει διεύρυνση τοῦ συνασπισμοῦ δυσαρεστημένων στοιχείων, κατέφυγε στὶς ὑπηρεσίες καπετάνιων ποὺ ἀνῆκαν σὲ δυσαρεστημένους πολιτικοστρατιωτικοὺς κύκλους, ἀναθέτοντας στὸ Θεόδωρο Γρίβα, τὸ Βάσο Μαυροβουνιάτη, τὸν Κίτσο Τζαβέλα, τὸν Ἰωάννη τοῦ Γκούρα Μαμούρη καὶ τὸ Γεώργιο Τσόγκα νὰ στρατολογήσουν 2000 ἄντρες στὴ Στερεά. Παράλληλα, τὸ ὑπουργεῖο Ἐσωτερικῶν, ἀρμόδιο γιὰ τὴ δημόσια ἀσφάλεια καὶ ἀναμφίσβητα τὸ κυριότερο καὶ ἰσχυρότερο ὑπουργεῖο, ἀνατέθηκε στὸ Δρόσο

6. ΓΑΚ, ὑπ. Ἐσωτ. Φ 176, ἐκθέσεις τῶν τεσσάρων πολιτικῶν πρὸς τὸν κόμητα Armansperg (Δεκ. 1835). Βλ. καὶ Ἀθηνᾶ, 308/5 Φεβρ. 1836, καὶ Σωτήρ, 65/5 Δεκ. 1835.

7. Petropoulos, ὁ.π., σ. 261 - 265, καὶ Κασμούλη, ὁ.π., σ. 65 κ.έ., 93, 156 - 157, 159, 163 - 164, 185 - 186. Βλ. ἐπίσης ΦΕΚ 5/17 Φεβρ. 1836, 19/20 Μαΐου 1837 καὶ 19/27 Σεπτ. 1841.

Μανσόλα, τοῦ Γαλλικοῦ κόμματος. Ἡ καταστολὴ τῆς ἐξέγερσης ὑπῆρξε σχετικὰ εὔκολη: Οἱ ἐπαναστάτες γενικὰ ἀπέφυγαν νὰ δώσουν ἀποφασιστικὴ μάχη μὲ τὰ κυβερνητικὰ στρατεύματα, καὶ ὅταν ἔδωσαν μιὰ τέτοια μάχη τὸν Ἀπρίλιο, ἀναγκάστηκαν νὰ διαλυθοῦν καὶ νὰ περάσουν οἱ περισσότεροι στὶς παραμεθόριες τουρκικὲς ἐπαρχίες. Μὲ ἐπανείλημμένες ἀμνηστίες ἡ κυβέρνηση ἐπιδίωξε τὴν εἰρήνευση, ἐξαιρώντας ἀρχικὰ τὸν πρωτεργάτες, ποὺ ἀμνηστεύτηκαν ὅμως καὶ αὐτοὶ ἀργότερα. Οὐσιαστικὰ, ἡ ἐξέγερση στὴν Ἀκαρνανία, ποὺ σύντομα ἐπεκτάθηκε καὶ στὴν Εύρυτανία καὶ στὴ Φθιώτιδα, ἥταν μιὰ ἔνοπλη διαδήλωση μεγάλου μέρους τῶν ὁπλοφόρων τῆς Ρούμελης, συσσωματωμένων σὲ ρευστοὺς καὶ μᾶλλον ἐφήμερους σχηματισμούς.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ καὶ πρὶν ἐξετάσουμε τὶς κινήσεις καὶ τὶς ἐπιδιώξεις τῶν ληστῶν καὶ τῶν ληστανταρτῶν στὰ πλαίσια τῶν ταραχῶν τοῦ 1836, ἀξίζει νὰ δοῦμε τὴν ἡγεσία τοῦ στρατιωτικοῦ καὶ γενικὰ τοῦ ἔνοπλου στοιχείου τῆς Ρούμελης τὴν ἴδια ἐποχή. Πρώτη καὶ κυριότερη ὅμαδα ἀποτελοῦσαν ἰσχυροὶ καπετάνιοι τῆς Στερεᾶς, ὄπλαρχηγοὶ τοῦ Ἀγώνα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ντόπιοι ἢ πρόσφυγες ἀπὸ τὰ τουρκοκρατούμενα μέρη ποὺ εἶχαν ἐγκατασταθεῖ ἐκεῖ. Τέτοιοι καπετάνιοι, μὲ ἰσχυρὰ ἔρεισματα στὴ δυτικὴ Στερεά, ἥταν ὁ Θεόδωρος Γρίβας καὶ ὁ ἀδερφός του Γαρδικιώτης (Γαλλικό κόμμα), ὁ Δῆμος Τσέλιος (Ρωσικό), ὁ Σωτήρης Στράτος καὶ οἱ ἀδερφοὶ του Νικόλαος καὶ Ἰωάννης (Γαλλικό), ὁ Ἀνδρέας Ἰσκος (Ἀγγλικό), ὁ Ἰωάννης Ράγκος (Ρωσικό), ὁ Σπύρος Μήλιος (Ρωσικό), ὁ Ἰωάννης Στάϊκος (Ἀγγλικό), ὁ Γεώργιος Τσόγκας (Ἀγγλικό), ὁ Κίτσος Τζαβέλας (Ρωσικό), καὶ ὁ Γεώργιος Βαρνακιώτης (Ρωσικό), καὶ στὴν ἀνατολικὴ Στερεά ὁ Ἰωάννης τοῦ Γκούρα Μαμούρης (Ρωσικό), ὁ Νάκος Πανουριάς (Γαλλικό), ὁ Βάσος Μαυροβουνιώτης (Γαλλικό), ὁ Γιάννης Μακρυγιάννης (Γαλλικό), ὁ Παπακόστας Τζαμάλας (Γαλλικό), ὁ Ἰωάννης Βελέντζας (Γαλλικό), ὁ Ἰωάννης Κλίμακας (Γαλλικό), ὁ Χριστόδουλος Χατζηπέτρος (Γαλλικό) καὶ ὁ Μήτσος Κοντογιάννης (Ρωσικό). Στοὺς καπετάνιους αὐτοὺς θὰ πρέπει νὰ προσθέσουμε καὶ μερικούς, νεώτερους ἢ μικρότερης ἰσχύος σὲ σχέση μὲ τοὺς πρώτους. Ἡ ἐπιλογὴ ἔγινε ἀπὸ καταλόγους καπετάνιων ποὺ πρότειναν οἱ τέσσερις πολιτικοὶ στὴν κυβέρνηση γιὰ τὴ στελέχωση τῶν ἐλαφρῶν ταγμάτων, ποὺ ἀναφέραμε παραπάνω, καὶ μὲ κριτήρια ἀφενὸς τὴν πρότασή τους ἀπὸ δύο ἢ περισσότερους πολιτικοὺς καὶ ἀφετέρου τὴ συμμετοχὴ τους στὰ γεγονότα τοῦ 1836. Τέτοιοι καπετάνιοι, ντόπιοι ἢ πρόσφυγες, ἥταν στὴ δυτικὴ Στερεά ὁ Νάστης Νίκας, ὁ Γεώργιος Βελής, ὁ Θανασούλας Βαλτινός, ὁ Γεώργιος Μαλάμος, ὁ Κώστας Καινούριος, ὁ Κώστας Γαλλής, ὁ Γιαννούσης Πανομάρας, ὁ Κώστας Βέρης καὶ ὁ Ζαχαράκης Γιολδάσης, καὶ στὴν ἀνατολικὴ ὁ Γεώργιος Πράπας, ὁ Κωστής Λιανός, ὁ Εὐάγγελος Μπαλατσός, ὁ Εὐάγγελος Κοντογιάννης (γιὸς τοῦ Μήτσου), ὁ Κωνσταντίνος

Χαρμπής, ὁ Γεώργιος Ζορμπάς, ὁ Τριαντάφυλλος Τσουράς, ὁ Δημήτριος Κριεκούκης, ὁ Γιάννης Καρπούζης, ὁ Νικόλαος Δουμπιώτης, ὁ Δῆμος Λιούλιας καὶ ὁ Νικόλαος Κάσκαρης. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς καπετάνιους αὐτοὺς τάχτηκαν κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἐξέγερσης, περισσότερο ἢ λιγότερο ἐνεργά, στὸ πλευρὸ τῆς κυβέρνησης καὶ στελέχωσαν τὰ σώματα τῆς ἐθνοφυλακῆς ποὺ στρατολογήθηκαν κατὰ τὴ διάρκεια τῶν ταραχῶν⁸.

“Αλλὴ δόμαδα ἀποτελοῦσαν καπετάνιοι ποὺ ἦταν τὴν ἐποχὴν αὐτὴν στὴν ὑπηρεσία τῶν Τούρκων καὶ προσπαθοῦσαν νὰ ἔξουδετερώσουν τὶς ἐπιβουλὲς Ἀλβανῶν καπετάνιων ποὺ ἐποφθαλμιοῦσαν τὴ θέσην τους, ὅπως ὁ Δροσοθανάσης στὴν περιοχὴ Ἀλμυροῦ καὶ Δομοκοῦ, ὁ Τσάτσος Θέου στὰ “Ἀγραφα καὶ ὁ Ντούλας Γώγου Μπακόλας στὸ Ραδοβίτσι· ἢ καπετάνιοι ποὺ εἶχαν ἐκδιωχθεῖ περιοδικὰ μετὰ τὸ 1830 ἀπὸ τὰ παλαιὰ καπετανάτα τῆς Ἡπείρου, τῆς Θεσσαλομαγνησίας καὶ τῆς Μακεδονίας, ὅπως ὁ Νικόλαος Μερεντίτης καὶ ὁ Δημήτριος Κορκόντζελος (“Ἀγραφα), ὁ Θεόδωρος Ζιάκας (Γρεβενά), ὁ Νάσιος Μάνταλος (Χάσια), δι Λιάκος Τζαχίλας, δι Γούλιος Μπζιώτας, δι Τόλιος Λάζου (πέθανε τὸ Φεβρουάριο τοῦ 1836), δι Δῆμος Κουτουβάς, δι Διαμαντῆς Νικολάου, δι Νικόλαος Μπλαχάβας καὶ δι Θανάσης Μπλαχάβας (Βέρμιο - “Ολυμπος), καὶ οἱ Χρόνης καὶ Γεώργιος Μπασδέκης (Πήλιο). Οἱ τελευταῖοι αὐτοὶ βρέθηκαν στὴ Στερεὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ταραχῶν καὶ μερικοὶ πῆραν ἐνεργὸ μέρος στὰ γεγονότα, μὲ ἀπότερο στόχῳ νὰ ἐπανακτήσουν τὶς θέσεις τους στὰ καπετανάτα, ὑποσκελίζοντας τοὺς εὐνοούμενους τῶν Τούρκων “Ἐλληνες ἢ Ἀλβανούς. Μερικοὶ, ὅπως ὁ Μερεντίτης καὶ ὁ Κορκόντζελος, ἐπιδόθηκαν στὴ ληστεία ἐπικεφαλῆς πολυάριθμων συμμοριῶν ἀπὸ ληστές καὶ πρώην ἀτάκτους καὶ προσχώρησαν στοὺς ἐπαναστάτες ἀπὸ τὴν ἀρχὴ⁹.

“Αλλὴ τέλος δόμαδα ἀποτελοῦσαν λήσταρχοι ἢ ληστοκαπετάνιοι τοῦ κεντρικοῦ Ἑλλαδικοῦ χώρου, ὅπως αὐτοὶ ποὺ ἀναφέραμε ἥδη, καθὼς καὶ ὁ Βασίλειος Ρωγκούτας, ὁ Δημήτριος Κουτσοράχης, ὁ Πέτρος Πάτρας καὶ ὁ Γιάννης Ζελιναῖος, γιὰ νὰ ἀναφέρουμε τοὺλάχιστο δύοντας ἀνέπτυξαν ίδιαι-τερη δράση κατὰ τὴ διάρκεια τῶν ταραχῶν. Ἐδῶ δῆμος εἶναι ἀνάγκη νὰ

8. Petropoulos, ὅ.π., σ. 536 - 541, καὶ Κωστὴρ Μοσκώφ, “Ἡ ἐθνικὴ καὶ κοινωνικὴ συνείδηση στὴν Ἑλλάδα, 1830 - 1909, Ἰδεολογία τοῦ μεταπρατικοῦ χώρου. Ἰστορικὴ μελέτη, β' ἔκδ., Ἀθῆνα 1974, σ. 122 - 126. Βλ. ίδιως τὰ σχετικὰ μὲ τοὺς καπετάνιους ἔγγραφα στὰ ΓΑΚ, ὑπ. Ἐσωτ. Φ 176.

9. AYE, Φ 1831/4/1 καὶ 1831/45/1, ἀλληλογραφία Καποδίστρια - “Ἄγγελου Μουστοξύδη (πρόξενου τῆς Ρωσίας στὴ Θεσσαλονίκη) καὶ σχετικὰ ἔγγραφα γιὰ τοὺς καπετάνιους τῆς Μακεδονίας: Φ 1835/4/1, ὑπ. Ἐσωτ. πρὸς “Ἐλληνα πρόξενο στὴ Θεσσαλονίκη, 1 καὶ 21 Ἀπρ. 1835. ΓΑΚ, ὑπ. Ἐσωτ., Φ 178, ὑπ. Δικαιοσύνης πρὸς βασιλιά, 28 Σεπτ. 1835, καὶ ἀπάντηση τοῦ βασιλιά, 2 Ὁκτ. 1835, σχετικὰ μὲ τὸν Ζιάκα καὶ τὸν Μάνταλο. “Αρχεῖο Finlay, “Journal 1835”, σ. 113 - 114, γιὰ τὸν Κορκόντζελο καὶ τὸν Μερεντίτη. Βλ. καὶ Κασμούλης, ὅ.π., σ. 101, 107, 109, 122, 148, 240 - 241.

τονιστεῖ, ὅτι οἱ χαρακτηρισμοὶ λήσταρχος καὶ ληστοκαπετάνιος ἀποδόθηκαν κάποτε μὲ βασικὸ κριτήριο τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ ἐν λόγῳ δπλοφόροι βρέθηκαν ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν παρανόμων, ἐνῶ οἱ ἴδιοι χαρακτηρισμοὶ θὰ μποροῦσαν νὰ ἀποδοθοῦν καὶ σὲ κυβερνητικοὺς καπετάνιους ποὺ ἀνέπτυξαν ληστρικὴ δράση κατὰ τὴ διάρκεια τῶν ταραχῶν. Θὰ πρέπει ἐπίσης νὰ σημειωθεῖ, ὅτι ἡ ἄλλαγὴ ἰδιοτήτων καὶ ρόλων κάθε ἄλλο παρὰ ἔξαίρεση ἀποτελοῦσε, σὲ μιὰ κατάσταση ποὺ τὴ χαρακτήριζε ἡ ρευστότητα τῶν ἀντίπαλων παρατάξεων. "Αλλωστε, "Ελληνες καπετάνιοι ἡ «τουρκοκαπετανιοι», κυβερνητικοὶ ἡ «λησταποστάτες», ἄντλησαν τὴν ἔνοπλη δύναμή τους ἀπὸ τὸ ἴδιο ποικιλόμορφο ἔνοπλο στοιχεῖο ποὺ περιφερόταν τὴν ἐποχὴ αὐτὴ πρὸς ἀναζήτηση ἔνοπλης μισθωτῆς ὑπηρεσίας καὶ γιὰ τὸ ὅποιο ἡ ὑπαρξη συνόρων ποὺ χώριζαν δύο διαφορετικές καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐχθρικὲς ἐπικράτειες ἀποτελοῦσε μιὰ πρόσθετη, ἀλλὰ ὅχι ἀνυπέρβλητη, δυσχέρεια, στὶς ἔνοπλες δραστηριότητές τους.

Οἱ ἐπιδιώξεις τῶν κάθε εἰδούς ἐνόπλων τῆς Στερεᾶς τὴν ἐποχὴ αὐτὴ διαιργάφονται στὴν ἀθρόα κατάταξη ἀντρῶν στὰ σώματα ἐθνοφυλακῆς ποὺ ἀνέλαβαν νὰ σχηματίσουν οἱ πέντε καπετάνιοι ποὺ ἀναφέραμε, ἔξελιξη ποὺ προδίκασε καὶ τὴν τύχη τῆς ἐξέγερσης, ἐπειδὴ στέρησε τοὺς ἐπαναστάτες ἀπὸ 2000 τουλάχιστο περιστασιακοὺς δύπαδούς. Τὰ πέντε σώματα ἐθνοφυλακῆς, ἀπὸ 400 ἄντρες τὸ καθένα, διαιροῦνταν σὲ τάγματα καὶ τὰ τάγματα σὲ λόχους, ἀσφαλῶς γιὰ τὴν ἀποτελεσματικότερη διοίκησή τους, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἀπορρόφηση ὅσο τὸ δυνατὸ περισσότερων καπετάνιων μὲ τὸ βαθμὸ ταγματάρχη, λοχαγοῦ, ὑπολοχαγοῦ, ἀνθυπολοχαγοῦ καὶ ὑπαξιωματικοῦ. (Ο μισθὸς τῶν ἐθνοφυλάκων ἦταν 30 δρχ. τὸ μήνα καὶ 300 δράμια ἀλεύρι τὴν ἡμέρα). Ἡ στρατολόγηση ἐθνοφυλάκων ἀπὸ τοὺς τοπικοὺς καπετάνιους καὶ σὲ βάρος τῶν δήμων, οὖσιαστικὰ νομιμοποιοῦσε τὸ παλαιὸ καθεστώς σχετικὰ μὲ τὴ δημόσια ἀσφάλεια καὶ ἐνίσχυε τὴν κλονισμένη ἴσχυ καὶ τὸ γόητρο τῶν καπετάνιων στὶς ἐπαρχίες τους μὲ τὴν προσέλκυση παλαιῶν καὶ νέων ἔνοπλων συντρόφων. Ἀνάλογες ἦταν καὶ οἱ ἐπιδιώξεις τῶν ἐνδιαφερομένων στὸν ἐσπευσμένο σχηματισμὸ μερικῶν τετραρχιῶν τῆς Φάλαγγας, ἱδιάτερα στὴ δυτικὴ Στερεά¹⁰.

Τὰ διαθέσιμα στοιχεῖα γιὰ τὸ δυναμικὸ καὶ τὴ δράση τῶν σωμάτων ἐθνοφυλακῆς καὶ τῶν τετραρχιῶν, μολονότι ἀποσπασματικά, ἐπιτρέπουν μερικὲς χρήσιμες παρατηρήσεις γιὰ τὴ στάση καὶ τὶς ἐνέργειες τοῦ ἔνοπλου στοιχείου τῆς Ρούμελης τοὺς πρώτους μῆνες τοῦ 1836. Ἐνδεικτικὰ εἶναι τὰ στοιχεῖα γιὰ τὰ σώματα ἐθνοφυλάκων τοῦ Γρίβα καὶ τοῦ Τζαβέλα ποὺ

10. ΦΕΚ 5/17 Φεβρ. 1836, καθὼς καὶ Σωτῆρ, 78/23 Φεβρ. 1836 καὶ Ἀθηνᾶ, 313/22 Φεβρ. 1836, γιὰ τὸ διάταγμα στρατολογίας ἐθνοφυλάκων. Γιὰ ἐπικρίσεις τῆς ἀνάθεσης τῆς στρατολογίας στὸν καπετάνιον βλ. Ἀθηνᾶ, 312/19 Φεβρ. 1836. Βλ. ἐπίσης Petrosopoulos, δ.π., σ. 262 - 263, καὶ Μακρυγιάννης, δ.π., τ. B', σ. 59.

ἔδρασαν στὴν Ἀκαρνανία κυρίως. Στὸ σῶμα τοῦ Γρίβα κατατάχτηκαν κατὰ τὴ διάρκεια τῶν ταραχῶν 133 «ληστὲς» καὶ «ἀποστάτες», 29 στὸ 1ο τάγμα, 78 στὸ 2ο καὶ 26 στὸ 3ο. Μερικοὶ «λησταποστάτες» μάλιστα ὑπηρέτησαν ὡς ἀξιωματικοί. Στὸ 1ο τάγμα ὑπηρέτησε γιὰ ἔνα διάστημα ὁ Σπύρος Πεσλῆς (λοχαγός)· στὸ 2ο τάγμα ὁ Δημήτριος Κορκόντζελος (λοχαγός) καὶ δύο λήσταρχοι, ὁ Ἰωάννης Μουστάκας (ὑπολοχαγός) καὶ ὁ Χρῆστος Βούλγαρης (ἀνθυπολοχαγός)· καὶ στὸ 3ο τάγμα ὁ Νικόλαος Μερεντίτης (λοχαγός), καθὼς καὶ τρεῖς ἄλλοι μὲ τὸ βαθμὸν τοῦ ὑπολοχαγοῦ καὶ δύο μὲ τὸ βαθμὸν τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ. «Ἔχει ἐπίσης σημασία ὁ τόπος προέλευσης τῶν ἐθνοφυλάκων-«λησταποστατῶν». Ἀπὸ αὐτὸὺς ποὺ κατατάχτηκαν στὸ 1ο τάγμα, δύο κατάγονταν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο, ἔνας ἀπὸ τὴν Μακεδονία (Γρεβενά), ἐφτά ἀπὸ τὴν Ἡπειρο καὶ 19 ἀπὸ τὴν Ἀκαρνανία. Στὸ 3ο τάγμα, δύο κατάγονταν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο, ἔνας ἀπὸ τὴν Φθιώτιδα, ἔνας ἀπὸ τὴν Εὐρυτανία, ἔνας ἀπὸ τὴν Χαλκιδικὴ (Κασσάνδρα) καὶ οἱ ὑπόλοιποι 21 ἀπὸ τὴν Ἡπειρο, τὰ Ἀγραφα καὶ τὸν Ἀσπροπόταμο. Ἀνάλογη ἦταν ἡ καταγωγὴ καὶ τῶν «ληστανταρτῶν» ποὺ εἶχαν κατατάχτει στὸ σῶμα ἐθνοφυλακῶν τοῦ Τζαβέλα, συνολικὰ 35, 13 στὸ 1ο τάγμα καὶ 22 στὸ 2ο. Ἀπὸ τοὺς ἄντρες τοῦ 1ου τάγματος, τρεῖς κατάγονταν ἀπὸ τὸ Σούλι (πατρίδα τοῦ Τζαβέλα) καὶ ἄλλοι πέντε ἀπὸ ἄλλα μέρη τῆς Ἡπείρου, τέσσερις ἀπὸ τὴν Ἀκαρνανία καὶ ἔνας ἀπὸ τὸν «Ολυμπο». (Ἀπὸ τοὺς ἑτερόχθονες, πέντε διέμεναν στὴν Ἀκαρνανία, δύο στὸ Ναύπλιο καὶ δύο «εἰς τὸ τάγμα». Οἱ ἄντρες τοῦ 2ου τάγματος (22) κατάγονταν ὅλοι ἀπὸ τὴν Ἡπειρο: 10 ἀπὸ τὸ Σούλι, πέντε ἀπὸ τὴ Χιμάρα καὶ οἱ ἄλλοι ἀπὸ διάφορα μέρη τῆς Ἡπείρου. Μὲ βάση τὰ παραπάνω στοιχεῖα προκύπτει ὅτι, ἀπὸ τοὺς 90 ἄντρες τῶν τεσσάρων ταγμάτων (γιὰ τοὺς ὅποιους σημειώνεται ὁ τόπος καταγωγῆς), οἱ 61 κατάγονταν ἀπὸ τὰ τουρκοκρατούμενα μέρη καὶ κυρίως ἀπὸ τὴν Ἡπειρο (ἀπὸ ὅπου κατάγονταν ἡ διέθεταν ἴσχυρά ἐρείσματα οἱ καπετάνιοι στοὺς ὅποιους προσέφυγαν)¹¹.

Οἱ περισσότεροι, πρὶν νὰ καταχτοῦν στὰ σώματα ἐθνοφυλακῆς, εἶχαν ἐνταχτεῖ στὸ σῶμα ἐνὸς ἡ περισσότερων ἐπαναστατῶν καπετάνιων ἡ «ληστοκαπετάνιων». Ἡ κατέψυγαν σὲ αὐτὸὺς, ἀφού κατατάχτηκαν στὰ σώματα ἐθνοφυλακῆς, γιὰ τὸ λόγο κυρίως ὅτι οἱ καπετάνιοι δὲν κατόρθωσαν νὰ τοὺς ἐξασφαλίσουν ἀμνηστίᾳ ἡ νὰ τοὺς κρατήσουν γιὰ πολὺν καιρό, ἐπειδὴ ἦταν ὑπεράριθμοι. Ἀναφέρονται συνήθως ὡς «ληστὲς» ἡ «ἀποστάτες» καὶ μερικοὶ ὡς «λησταρματολοὶ» ἡ «ληστοκαπιτάνοι». Οἱ περισσότεροι ἔδρασαν μὲ τοὺς «ληστοκαπιτάνους» Κορκόντζελο (39), Κατσαρὸ (15), Χοσιάδα (8) καὶ ἄλλους, δπως τὸ Χαμχούγια, τὸν Κοντομῆτρο, τὸν Καρανάσιο, τὸ Μερεντίτη, τὸν Πεσλή, τὸ Στράτο, τὸν Κούτρα καὶ τὸ Ζέρβα. «Ἐνα ἄλλο

11. ΓΑΚ, ὑπ. Ἐσωτ. Φ 179, ὀνομαστικοὶ κατάλογοι ἄντρων τῶν ταγμάτων, ποὺ ὑποβλήθηκαν στὸ ὑπ. Στρατιωτικῶν τὸν Αὔγουστο τοῦ 1836.

στοιχεῖο ποὺ ἀξίζει νὰ σημειώσουμε εἶναι ἡ ἡλικία τους. Ἀπὸ τοὺς 88, γιὰ τοὺς ὁποίους σημειώνεται ἡ ἡλικία, 17 ἥταν 20 - 24 ἑτῶν, 68 ἥταν 25 - 35 ἑτῶν, καὶ τρεῖς πάνω ἀπὸ 35 (37, 38 καὶ 40) δῆλο. στὴ συντριπτική τους πλειοψηφία, ἥταν νέοι, ἵσως πρώην ἄτακτοι τοῦ Ἀγώνα.¹²

Ἄξιζει νὰ ἔξετάσουμε στὴ συνέχεια μερικὲς περιπτώσεις ληστοκαπετάνιων, γιὰ τοὺς ὁποίους διαθέτουμε περισσότερα στοιχεῖα. Ὁ Δροσοθανάσης, καπετάνιος Ἀλμυροῦ, ἥταν ὁ κυριότερος προστάτης τῶν διάφορων ἔνοπλων ὅμιδων τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς καὶ τῆς νότιας Θεσσαλίας ὡς τὶς ἀρχὲς τοῦ 1836, δταν ἡ θέση του ἄρχισε νὰ κλονίζεται καὶ οἱ σχέσεις μὲ τοὺς προϊσταμένους του νὰ γίνονται ὀλοένα καὶ πιὸ ἐχθρικές. Ἐνδεικτικὸ τῆς ἰσχύος τοῦ Δροσοθανάση εἶναι καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι γιὰ ἀρκετοὺς μῆνες οἱ τουρκικὲς ἀρχὲς προσπαθοῦσαν νὰ ὑποσκάψουν τὴ θέση του, ἀποφεύγοντας μετωπικὴ σύγκρουση, γιὰ νὰ μὴν προκαλέσουν ταραχές. Τὴν ἄνοιξη τοῦ 1836 ἥταν ἀκόμα καπετάνιος στὴν περιοχὴ Ἀλμυροῦ μὲ ἄγνωστο ἀριθμὸ ἀντρῶν ὑπὸ τὶς διαταγές του· ἀλλὰ τὴν ἴδια ἐποχὴ εἶχε διάφορες ἐπαφές μὲ τὸ Βάσο Μαυροβουνιώτη, ἀρχηγὸ ἐνὸς ἀπὸ τὰ πέντε σώματα ἐθνοφυλάκων στὴ Στερεά, γιὰ τὴν ἀποστολὴ τῆς οἰκογένειάς του στὴ Φθιώτιδα, ἐπειδὴ δὲν αἰσθανόταν ἀσφαλής. Συνεργαζόταν ὅμως ταυτόχρονα καὶ μὲ τοὺς «λησταντάρτες», ποὺ εἶχαν ἐκδιωχθεῖ ἀπὸ τὴ Στερεὰ καὶ πολλοὶ εἶχαν βρεῖ καταφύγιο καὶ προσωρινὴ ὑπηρεσία στὴν περιοχὴ του· καὶ διαπραγματεύόταν μὲ τὶς τουρκικὲς ἀρχὲς καὶ ἀντιπροσώπους τῶν κατοίκων τὴ διασφάλιση τοῦ καπετανάτου. Τὸν Αὔγουστο τελικὰ δέχτηκε αἰφνιδιαστικὴ ἐπίθεση ἀπὸ πολυάριθμο στρατὸ Ἀλβανῶν ἀτάκτων στὴν περιοχὴ Δομοκοῦ, ὅπου καὶ φονεύτηκε. Στὴ συμπλοκὴ πῆραν μέρος στὸ πλευρὸ τῶν Ἀλβανῶν καπετάνιων καὶ ἀτάκτων καὶ ἀρκετοὶ λησταντάρτες, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸ Χοσιάδα, τὸν Καλαμάτα, τοὺς Μαλισσοβαίους κ.ἄ.¹³

Διαφορετικὴ ἥταν ἡ τύχῃ ἄλλου τουρκοκαπετάνιου, τοῦ Δημήτριου Κορκόντζελου. Τὸ 1835 ἀναφέρεται λήσταρχος στὴν Εύρυτανία καὶ τὰ τουρκικὰ Ἀγραφα, σὲ συνεργασία μὲ ἄλλον τουρκοκαπετάνιο, τὸ Νικόλαο Μερεντίτη. Πήρε μέρος στὰ γεγονότα τοῦ 1836 καὶ ἀπὸ τὶς δύο πλευρὲς τῶν ἀντιμαχομένων μαζὶ μὲ πολλοὺς συντρόφους του. Ἀρχικὰ ἐντάχτηκε στὸ σῶμα ἐθνοφυλάκων τοῦ Γρίβα καὶ γιὰ ἔνα διάστημα πιθανὸν καὶ στοῦ Μαμούρη. Τὸν Ἀπρίλιο διαγράφτηκε ἀπὸ τὴν ἐθνοφυλακὴ καὶ διατάχτηκε ἡ σύλληψή του γιὰ σύμπραξη μὲ τοὺς ἐπαναστάτες, ἀλλὰ καὶ γιὰ συμμετοχὴ

12. Βλ. παραπάνω σημείωση.

13. Γιὰ τὸ Δροσοθανάση (ἢ Βλαχοθανάση, ὅπως ἀναφέρεται κάποτε) βλ. AYE, Φ 1835/4/1, ὑπ. Ἐξωτ. πρὸς Ἑλληνα πρόξενο στὴ Θεσσαλονίκη, 1, 13 Ἀπρ. καὶ 1 Μαΐου 1835· ΓΑΚ, ὑπ. Ἐσωτ. Φ 177, Χριστόφορος Περραιβός πρὸς Armansperg, Λαμία, 18 Ἰουλ. 1835· Ἀρχεῖο Finlay, «Journal 1835», σ. 113 - 114, καὶ Κασούλης, δ.π., σ. 74, 86, 91, 96, 99, 101, 102, 108, 116, 120, 127, 156, 163 - 164.

σὲ διάφορες λεηλασίες. Ἀμνηστεύτηκε, προφανῶς μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ Γρίβα, ἀλλὰ συνέχισε τὸ ληστρικὸ στάδιο ὡς τὴν Ἐπανάσταση τῆς 3ης Σεπτεμβρίου, δόποτε ἀμνηστεύτηκε γιὰ ἄλλη μιὰ φορὰ καὶ διορίστηκε ἔμιμισθος ὁ δῆγος ἐθνοφυλάκων στὴν Εύρυτανία, στὸ θεσμοποιημένο πιὰ σῶμα τῆς ἐθνοφυλακῆς ποὺ κύρια ἀποστολὴ εἶχε τὴν καταδίωξη τῶν ληστῶν¹⁴.

Ἄλλος ἐπαναστάτης ληστοκαπετάνιος ἦταν ὁ Παναγῆς Ρουπακιάς, λήσταρχος ὡς τὶς ἀρχὲς τοῦ 1836, τὸν ὅποιο ἀκολούθησαν πολλοὶ ἔνοπλοι, ληστὲς καὶ πρώην ἄτακτοι. Ἀπὸ ἐπιστολὴν του πρὸς Τούρκο ἀποσπασμάταρχη τὸ Νοέμβριο τοῦ 1835, φαίνεται ὅτι δροῦσε κυρίως στὶς βόρειες ἐπαρχίες τῆς Στερεάς. Οἱ ἴδιοις καὶ οἱ περισσότεροι ἄντρες του κατάγονταν ἀπὸ τὶς παραμεθόριες τουρκικὲς ἐπαρχίες, ὅπου διέμεναν καὶ οἱ οἰκογένειές τους, καὶ γιαυτὸ προτιμοῦσαν νὰ δροῦν στὴν ἑλληνικὴ ἐπικράτεια. Προσπαθοῦσαν, δπως ἔγραφε, νὰ ἔξασφαλίσουν τὸ ψωμί τους γιὰ νὰ ζήσουν. Δὲν ἤταν «ληστές» οὕτε «ἐπαναστάτες»· ἂν ὅμως οἱ Τούρκοι ἤθελαν πόλεμο, ὁ «Γερο-Ρουπακιάς» ἤταν ἔτοιμος καὶ γιὰ πόλεμο, μολονότι δὲν τὸν ἐπιδίωκε. Ἡταν ἀπὸ τοὺς πρώτους ποὺ προσχώρησαν στοὺς ἐπαναστάτες, ἀλλὰ ἔδρασε μὲ τοὺς ἄντρες του. διατηρώντας πλήρη αὐτονομία κινήσεων καὶ ἐπιδιώξεων. Πληγώθηκε βαρειὰ σὲ συμπλοκὴ μὲ κυβερνητικὰ στρατεύματα στὴν Ἀκαρνανία τὸν Ἀπρίλιο καὶ πέρασε στὸ Ραδοβίτσι, δπου καὶ πέθανε, γεγονός ποὺ λύπησε δλους τοὺς ληστοκαπετάνιους τῆς κεντρικῆς Ἐλλάδας ποὺ ἐκτιμοῦσαν τὴν παλικαριά του¹⁵.

Μὲ τὸ Ρουπακιά συνεργάζονταν ὡς τὸ θάνατό του ἄλλοι δύο ληστοκαπετάνιοι, ὁ Ἀθανάσιος Χοσιάδας καὶ ὁ Ἀναστάσιος Καλαμάτας. Ο Χοσιάδας ἀναφέρεται τὴν ἀνοιξῆ τοῦ 1835 στὰ δυτικὰ μεθόρια, προστατευόμενος τοῦ καπετάνιου Ἀγράφων Τσάτσου Θέου. Τὸν Ιούλιο μὲ 90 περίπου συντρόφους, μεταξὺ τῶν δόποίων καὶ οἱ λήσταρχοι Μουστάκας καὶ Χαβάς, λυμαίνονταν τὴν Ἀκαρνανία, ἐπιβάλλοντας φορολογία στὰ χωριά καὶ ληστεύοντας ἐμπόρους. Τὴν ἴδια ἐποχὴ ἐπικηρύχτηκε γιὰ 2000 δρχ. Συνέχισε τὴ ληστρικὴ του δράση ὡς τὸ φθινόπωρο τοῦ 1835, δόποτε ἀναφέρεται μαζὶ μὲ ἄλλους ληστοκαπετάνιους, τὸ Ρουπακιά, τὸν Καλαμάτα καὶ τὸν Ἀθανάσιο Μαλισόβα, στὴν ὑπηρεσία τοῦ Δροσοθανάση στὴν περιοχὴ Ἀλμυροῦ. Ο

14. ΑΥΕ, Φ 1835/4/1, ὑπ. Ἐξωτ. πρὸς πρόξενο στὴ Θεσσαλονίκη, 27 Ἀπρ. 1835· ΓΑΚ, ὑπ. Ἐσωτ. Φ 164, Μαμούρης πρὸς ὑπ. Στρατ., 28 Μαΐου 1838· Φ 169, βασιλικὸς ἔφορος Καλλιδρόμης πρὸς ἐπαρχο Εύρυτανίας, 14 Ἰαν. 1836· Φ 175, ὑπ. Δικαιοσύνης πρὸς βασιλιά, 27 Ἰαν. 1837· Φ 179, ἔγγραφο ὑπ. Στρατιωτικῶν, 30 Σεπτ. 1836, δπου συνημμένος κατάλογος ἐπαναστατῶν ἐθνοφυλάκων καὶ φαλαγγιτῶν. Βλ. καὶ Κασούλης, δ.π., σ. 62, 70, 233, 241.

15. ΓΑΚ, ὑπ. Ἐσωτ. Φ 160, ἐπιστολὴ Ρουπακιᾶ (μεταφρασμένη στὰ γαλλικά), χωρὶς ἡμερομηνία, ποὺ διαβιβάστηκε στὸ βασιλιά ἀπὸ τὸ ὑπ. Ἐσωτερικῶν τὴν 1η Νοεμβρίου 1835· Ἀρχεῖο Finlay, Φ A 9, ἐπιστολὴ Finlay πρὸς Gordon, Λιβαδιά, 15 Ὁκτ. 1835, καὶ Κασούλης, δ.π., σ. 60, 93, 95 - 96, 98, 102 - 103.

Χοσιάδας ἀναφέρεται μαζί μὲ τοὺς παραπάνω ληστοκαπετάνιους στὸ ἐπαναστατικὸ σῶμα τοῦ Μαλάμου. Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Ρουπακιᾶ, πέρασε μαζὶ μὲ τὸν Καλαμάτα στὸ Ραδοβίτσι, δπου βρῆκε προσωρινὰ ἄσυλο στὸ καπετανάτο τοῦ Μπακόλα, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ στὰ Τζουμέρκα καὶ στὸν Ἀσπροπόταμο καὶ κρύψθηκε γιὰ ἔνα διάστημα στὰ Ἀγραφα. Ὁ Χοσιάδας πρότεινε στοὺς συντρόφους του νὰ κρυφτοῦν, δπως ἀναφέρεται, ὥσπου νὰ «στεγνώσουν» τὰ χορτάρια καὶ νὰ μὴ φαίνονται τὰ ἵχνη τους καὶ μετὰ νὰ «ξαναέβγουν κλέφται». Στὶς περιπλανήσεις τους συνέλαβαν τὴν ἴδεα νὰ πιάσουν τοὺς ἐπαναστάτες ἀρχηγοὺς Σωτήρη Στράτο καὶ Νικόλαο Ζέρβα, νὰ τοὺς παράδώσουν στὶς ἑλληνικὲς ἀρχές καὶ νὰ ζητήσουν τὸ ἔλεος τοῦ βασιλιά Ὀθωνα. Τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1836 ὁ Χοσιάδας καὶ ὁ Καλαμάτας ἀναφέρονται μαζὶ μὲ πολλοὺς συντρόφους στὴν περιοχὴ Ἀλμυροῦ, πιθανὸν στὴν ὑπηρεσία τῶν νέων καπετάνιων τῆς περιοχῆς, καὶ ἐπικηρυγμένοι ἀπὸ τὶς ἑλληνικὲς ἀρχές¹⁶.

Ἄλλος χαρακτηριστικὸς ληστοκαπετάνιος ἦταν ὁ Σωτήρης Στράτος, δ ὅποιος πῆρε μέρος στὴν ἐξέγερση, ἀλλὰ ἔδρασε γιὰ δικό του λογαριασμό καὶ διατηρώντας αὐτονομία κινήσεων καὶ ἐπιδιώξεων. Τὴν ἄνοιξη τοῦ 1835 δροῦσε στὸ Βάλτο καὶ ἔβρισκε ἄσυλο στὰ γειτονικὰ τουρκικὰ μεθόρια. Τὸ Μάρτιο τοῦ ἴδιου χρόνου, ἐπικηρυγμένος καὶ καταδιωκόμενος, γελοιοποίησε ἰσχυρὸ ἀπόσπασμα ἀπὸ Γερμανοὺς καὶ Ἐλληνες σὲ χάνι τοῦ Βάλτου: Ὁ προκλητικὸς καπετάνιος ἐμφανίστηκε ξαφνικὰ μὲ ἰσχυρὸ σῶμα ἐνόπλων καὶ κέρασε ρακὶ τοὺς διῶκτες του, ἀπὸ τοὺς ὅποιους οἱ ξένοι δὲν τὸν γνώριζαν, ἐνῶ οἱ ντόπιοι προσποιήθηκαν δτὶ δὲν τὸν γνώριζαν. Ὁ Στράτος βρέθηκε στὸ ἐπίκεντρο τῶν ταραχῶν, χωρὶς πολιτικοὺς στόχους καὶ σὲ σχέση μὲ τὴν ἐπιδιώξη του νὰ ἔξασφαλίσει ἔνοπλη ὑπηρεσία, κατὰ προτίμηση στὴν τουρκικὴ ἐπικράτεια. Τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1836 διαπραγματεύόταν μὲ τὶς τουρκικὲς ἀρχές γιὰ νὰ τοῦ δοθεῖ τὸ καπετανάτο Ἀγράφων. Ἐξαιρέθηκε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὴν ἀμνηστία καὶ ἐπικηρύχτηκε τὸν Αὔγουστο τοῦ 1836 μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους πρωτεργάτες τῶν ταραχῶν (3000 δρχ.). Ἀργότερα (τὸν Ὁκτώβριο τοῦ ἴδιου χρόνου), δ Στράτος ἀναφέρεται, μαζὶ μὲ τὸ Χοσιάδα, στὰ τουρκικὰ μεθόρια. Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνηση ζητησε ἀπὸ τὶς τουρκικὲς ἀρχές νὰ μὴ δεχτοῦν στὴν ὑπηρεσία τους τοὺς δύο ληστοκαπε-

16. Γιὰ τὸ Χοσιάδα καὶ τὸν Καλαμάτα βλ. ΑΥΕ, Φ 1835/4/1, Ἐλληνας πρόξενος στὴν Πρέβεζα πρὸς ὑπ. Ἐξωτ., 12 Φεβρ. 1835, καὶ ὑπ. Ἐξωτ. πρὸς πρόξενο στὴ Θεσσαλονίκη, 5 Μαρτ. 1835, καθὼς καὶ ἐκθέσεις τοῦ ὑπ. Ἐσωτερικῶν πρὸς τὸ ὑπ. Ἐσωτερικῶν τῆς Ἱδιαίς περιόδου. ΓΑΚ, ὑπ. Ἐσωτ. Φ 160, ὑπ. Ἐσωτερικῶν πρὸς βασιλιά, 11 καὶ 13 Δεκ. 1835· Φ 162, ἀρχηγὸς στρατιωτικῶν δυνάμεων στὴ Στερεά πρὸς ὑπ. Στρατιωτικῶν, 11 Ἰαν. 1836· Φ 175, ὑπ. Δικαιοσύνης πρὸς βασιλιά, 27 Ἰαν. 1837. Ἀρχεῖο F i n l a y, «Journal 1835», σ. 144, 152 - 153. Βλ. ἐπίσης Ἀθηνᾶ, 227/9 Μαρτ. 1835, καὶ Κασούλη, δ.π., 54, 60, 84, 98, 102, 111, 120, 159, 169.

τάνιους, γιὰ νὰ πάρει τὴν ἀπάντηση, ὅτι ὁ ἀδερφὸς τοῦ Δροσοθανάση εἶχε γίνει δεκτός, μαζὶ μὲ πολλοὺς ἐνόπλους, ἀπὸ τὸ Βάσο Μαυροβουνιώτη στὴ Φθιώτιδα. Ὁ Στράτος ἔξαιρέθηκε καὶ ἀπὸ τὴν ἀμνηστία τοῦ 1837. Τὸ 1846 ἀναφέρεται πάλι στὰ τουρκικὰ μεθόρια, ἵσως σὲ σχέση μὲ τὶς διάφορες «ἀλυτρωτικὲς» ἐπιδρομὲς ποὺ διενεργοῦσαν ἔνοπλες ὅμαδες τῆς Στερεᾶς μὲ τὴν ἀνοχὴ ἥ καὶ τὴν ὑποκίνηση τοῦ Κωλέττη. Τὸ 1848, ἀξιωματικὸς τῆς Φάλαγγας πιά, πῆρε μέρος στὰ ἐπαναστατικὰ γεγονότα στὸ πλευρὸ τῶν κυβερνητικῶν δυνάμεων, καὶ «διὰ τὰς πιστὰς καὶ μετὰ ζήλου ὑπὲρ τῆς δημοσίας τάξεως ἐκδουλεύσεις του» τοῦ ἀπονεμήθηκε ὁ ἀργυρὸς σταυρὸς τοῦ τάγματος τοῦ Σωτήρα¹⁷.

Παρόμοιες ἐπιδιώξεις εἶχε καὶ ὁ Χρῆστος Βούλγαρης, ποὺ πῆρε καὶ αὐτὸς μέρος στὰ ἐπαναστατικὰ γεγονότα τοῦ 1836. Ὁ Βούλγαρης ἀμνηστεύτηκε καὶ παρέμεινε στὰ σώματα τῆς ἐθνοφυλακῆς γιὰ ἔνα διάστημα. Τὸ 1837 (Νοέμβριος) ἦταν ἀνθυπολοχαγὸς τῆς Φάλαγγας καὶ ἀξιωματικὸς στὰ ὑπὸ σύσταση τάγματα τῆς ὄροφυλακῆς (ποὺ θεσμοποιήθηκε τὸ 1838). Διέπραξε ὅμως ληστεία καὶ φόνο ἀξιωματικοῦ τῆς χωροφυλακῆς καὶ ἐπικηρύχτηκε γιὰ 3000 δρχ. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ καὶ ὡς τὸ 1846 ἀνέπτυξε ἀξιόλογη ληστρικὴ δράση στὰ μεθόρια καὶ τῶν δύο ἐπικρατειῶν μὲ τὴν ἀνοχὴ καὶ προστασία ἴσχυρῶν Ἀλβανῶν καπετάνιων. Τὸ 1846 ἀναφέρεται καπετάνιος στὰ τουρκικὰ Ἀγραφα, στὴν ὑπηρεσία τῶν ἀρχῶν, καὶ προστάτης τῶν ληστρικῶν συμμοριῶν ποὺ λυμαίνονταν τὰ γειτονικὰ Ἑλληνικὰ μεθόρια¹⁸.

Ἄξιζει τέλος νὰ ἔξετάσουμε τὶς κινήσεις καὶ τὴ δράση μερικῶν λήσταρχων ποὺ πῆραν μέρος στὰ ἐπαναστατικὰ γεγονότα, ἥ ἀπλῶς βρέθηκαν στὴν περιοχὴ ποὺ διαδραματίστηκαν τὰ γεγονότα αὐτά. Ὁ λήσταρχος Γιαμάς, ποὺ συνελήφθη στὴ Φθιώτιδα τὸ Μάρτιο τοῦ 1836, ὑποστήριξε ὅτι αὐτὸς καὶ οἱ σύντροφοί του δὲν εἶχαν «βλάψει» τὴν Ἐλλάδα, παρὰ μόνο στὰ τουρκοκρατούμενα μέρη, καὶ ὅτι διατηροῦσαν «τὸ δικαίωμα τὸ Ἑλληνικὸν ὡς Ἐλληνες» νὰ καταφεύγουν, ὅταν ἦταν ἀνάγκη, «ὑπὸ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς σκιᾶς τῆς Α.Μ. [τοῦ βασιλιᾶ]». Ὕποστήριξε ἀκόμα ὅτι ἀνῆκε στὰ ἄτακτα στρατεύματα τοῦ Ἀγώνα, καὶ ὅτι μετὰ τὴ διάλυσή τους ἐπιδόθηκε στὸ ἐμπόριο γιδιῶν. Ἔπεισε ὅμως θύμα τοῦ λήσταρχου Γιαταγάνα,

17. ΑΥΕ, Φ. 1836/4/1, πρόξενος στὴ Θεσσαλονίκη πρὸς ὑπ. Ἐξωτ., 14 Ὁκτ. 1836· ΓΑΚ, ὑπ. Ἐσωτ. Φ 175, ὑπ. Δικαιοσύνης πρὸς βασιλιά, 27 Ἰαν. 1837· ΦΕΚ 3/5 Φεβρ. 1848. Βλ. ἐπίσης Χριστόφορος Νέσιζερ, Ἀπομνημονεύματα, Ἀθῆνα 1936, σ. 185 - 191, καὶ Κασιμούλης, δ.π., σ. 50 - 51, 60, 79, 84, 98, 156 - 157.

18. ΓΑΚ, ὑπ. Ἐσωτ. Φ 175, ὑπ. Δικαιοσύνης πρὸς βασιλιά, 27 Ἰαν. 1837. ΑΥΕ, 1838/4/1, βασιλικὸ ἔγγραφο πρὸς τὸ ὑπ. Ἐσωτερικῶν (ἀντίγραφο), 14 Ἰαν. 1838· Φ 1846/4/1, νομάρχης Φθιωτιδοφωκίδας πρὸς ὑπ. Ἐσωτ. 11 Ἰουν. 1846, καὶ νομάρχης Αιτωλοακαρνανίας πρὸς ὑπ. Ἐσωτ., 12 καὶ 26 Ἰουν. 1846, καθὼς καὶ ἔγγραφο τοῦ διοικητῆ μεταβατικῶν στρατευμάτων στὴ Στερεά πρὸς τὸ ὑπ. Στρατιωτικῶν, 10 Σεπτ. 1846.

καὶ στὴ συνέχεια κατέφυγε στὸ Δροσοθανάση καὶ κατατάχτηκε στὴν ὑπηρεσία του. Τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1835 πέρασε στὴ Φθιώτιδα, καὶ ἀργότερα ἐπέστρεψε στὴν περιοχὴ Ἀλμυροῦ, δύον προσκύνησε μαζὶ μὲ πολλοὺς ἄλλους στὶς τουρκικὲς ἀρχές, ἀλλὰ δὲν ἔγινε πάλι δεκτὸς στὴν ὑπηρεσία τῶν τοπικῶν καπετάνιων. Ἐπιδόθηκε καὶ πάλι στὴ ληστεία, αὐτὴ τὴ φορὰ προφανῶς χωρὶς τὴ δυνατότητα ἀσύλου στὰ τουρκικὰ μεθόρια, ὡσπου ξέσπασαν οἱ ταραχὲς στὴ Στερεά καὶ ἀκολούθησε μαζὶ μὲ τοὺς συντρόφους του τοὺς ἐπαναστάτες¹⁹.

Μὲ τὸ Γιαμᾶ συνεργαζόταν ἄλλος λήσταρχος ποὺ πῆρε μέρος στὶς ταραχές, ὁ Βασίλειος Μπαϊρακτάρης, ἀπὸ τὴν Κασσάνδρα. Ὁ Μπαϊρακτάρης πολέμησε στὸν Ἀγώνα στὴ νότια Ἑλλάδα, ἀλλὰ ἐγκατέλειψε τὸ νεοσύστατο κράτος μετὰ τὴ διάλυση τῶν ἀτάκτων, γιὰ νὰ ἐνταχτεῖ καὶ αὐτὸς στὴν ὑπηρεσία τῶν καπετάνιων στὰ τουρκικὰ μεθόρια. Τὸν Αὔγουστο τοῦ 1835 ἔκανε ἔκκληση στὶς ἀρχές Φθιώτιδας νὰ τοῦ δοθεῖ χάρη καὶ νὰ ἐπιστρέψει στὴν Ἑλλάδα, δύον ἀπέφευγε νὰ ληστεύει, ὅπως ὑποστήριξε καὶ αὐτός. Τὸ Σεπτέμβριο δροῦσε μαζὶ μὲ ἄλλο λήσταρχο, τὸν Κατσαρὸ (πρώην ἄτακτο, ἀπὸ τὴ Φθιώτιδα), καὶ ἐπικεφαλῆς 30 - 40 ληστῶν, πρώην ἀτάκτων, στὰ ἀνατολικὰ μεθόρια. Ὁ Μπαϊρακτάρης πῆρε μέρος στὰ γεγονότα καὶ συνελήφθη πληγωμένος στὴ Φθιώτιδα τὸ Μάρτιο τοῦ 1836²⁰.

“Ἄλλος λήσταρχος, ὁ Γιάννης Γιαταγάνας (Ιωάννης Μεγαδημόπουλος), ὑπηρέτης γιὰ ἔνα διάστημα πρὶν ἀπὸ τὴν ἐξέγερση σὲ σῶμα ἐθνοφυλάκων ὑπὸ τὶς διαταγὲς τοῦ Ἰωάννη Φαρμάκη. Μετὰ τὴν κατάρρευση τῆς ἐξέγερσης καὶ τὴν ἀπονομὴ ἀμνηστίας, ἀπὸ τὴν ὅποια ἔξαιρεθηκε, ὁ Γιαταγάνας κατέφυγε στὰ τουρκικὰ μεθόρια καὶ ἐντάχτηκε στὴν ὑπηρεσία τοῦ Δροσοθανάση. Ἀργότερα, τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1837, παρουσιάστηκε στὸ Φαρμάκη, ὁ ὁποῖος μεσίτευσε νὰ τοῦ δοθεῖ χάρη, «ἔνεκα τῶν προτέρων διηνεκῶν ἐκδουλεύσεών του», δηλ. γιὰ τὴν ὑπηρεσία στὸ σῶμα ἐθνοφυλάκων μὲ ἐπικεφαλῆς τὸ Φαρμάκη. Ἄξιζει νὰ σημειωθεῖ ὅτι ὁ ἴδιος καπετάνιος μεσίτευσε γιὰ τὴν ἀμνήστευση καὶ ἄλλων δύο («λησταποστατῶν»), συνεπώνυμῶν του καὶ ἵσως συγγενῶν του, ποὺ εἶχαν ἀκολουθήσει, ὅπως ἔγραφε ὁ ἴδιος, «τὰ ἀξιοδάκρυτα βήματα τοῦ ληστάρχου Καινούριου»²¹.

“Ἐνα στοιχεῖο ποὺ χρειάζεται νὰ σημειώσουμε καὶ νὰ τονίσουμε εἶναι ἡ ρευστότητα στὶς τάξεις τῶν ἀντιμαχομένων, μὲ προοδευτικὴ ὅμως αὐξηση τῶν κυβερνητικῶν δυνάμεων, καθὼς προσέρχονταν στοὺς ἀρχηγοὺς τῶν

19. Κασομούλης, δ.π., σ. 72, 76 - 77.

20. ΓΑΚ, ὑπ. Ἐσωτ. Φ 162, ὑπ. Ἐσωτερικῶν πρὸς βασιλιά, 17 Ἰαν. 1836, καὶ Κασομούλης, δ.π., σ. 72, 76, 77.

21. ΓΑΚ, ὑπ. Ἐσωτ. Φ 175, διοικητὴς τάγματος ἐθνοφυλάκων Ἰωάννης Φαρμάκης πρὸς ὑπ. Στρατιωτικῶν, Μεσολόγγι, 21 Ἰαν. 1837, καὶ Ἀρχεῖο F i n a y, «Journal 1835», σ. 144. Βλ. καὶ Κασομούλης, δ.π., σ. 55, 60.

σωμάτων ἐθνοφυλακῆς ὀλοένα καιὶ περισσότεροι «λησταντάρτες». Ἀναφερθήκαμε ἡδη στοὺς «λησταντάρτες» ποὺ ὑπηρέτησαν ὑπὸ τὶς διαταγές τοῦ Γρίβα καιὶ τοῦ Τζαβέλα, σὲ σχέση μὲ τὶς ἐπιδιώξεις τῶν πρώτων. Ἀπὸ τοὺς πρώτους ληστοκαπετάνιους ποὺ ἔσπευσαν νὰ «προσκυνήσουν» τὸ Γρίβα ἥταν ὁ Μερεντίτης καιὶ ὁ Σπύρος Πεσλής, μαζὶ μὲ πολλοὺς συντρόφους τους, γιὰ νὰ ἀκολουθήσουν ὁ Χαμχούγιας καιὶ ὁ Κατσαρός, οἱ ὅποιοι ὅμως ἐγκατέλειψαν τὶς τάξεις του, ἐπειδὴ δὲν συμπεριλήφτηκαν στὴν ἀμνηστία ποὺ δόθηκε τὸν Αὔγουστο τοῦ 1836. «Ἄς σημειωθεῖ, ὅτι ὁ ἴσχυρὸς καπετάνιος τῆς Ἀκαρνανίας εἶχε δεχτεῖ στὴν ὑπηρεσία του 300 ὑπεράριθμους ἐθνοφύλακες, γιὰ τὸν ὅποιον προσπάθησε νὰ ἔξασφαλίσει μισθοὺς καιὶ βαθμοὺς ἀπὸ τὴν κυβέρνηση. Ὁ Γρίβας ἀπέφευγε τὶς συγκρούσεις μὲ τὸν ἐπαναστάτες καιὶ ἐπιδίωκε τὴν κατάταξή τους στὶς δυνάμεις του, μὲ τὴν ὑπόσχεση ὅτι θὰ μεσολαβοῦσε γιὰ τὴν ἀμνήστευσή τους. Τελικὰ κατόρθωσε, μὲ τὴν ὑποστήριξη τοῦ Armansterg, νὰ ἐντάξει στὴ Φάλαγγα τὸν Ἰούνιο τοῦ 1836, 100 εὐνοούμενούς του «λησταντάρτες». Ὅπεράριθμους ἐθνοφύλακες, γύρω στοὺς 250, εἶχε στὶς δυνάμεις του καιὶ ὁ Μαμούρης, ἀλλὰ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ διαπιστωθεῖ ἀν καιὶ πόσοι ἀπ' αὐτοὺς ἥταν ἐπαναστάτες. (Οἱ περισσότεροι ἥταν Λιδορικιώτες, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Πράπα, καιὶ ἔλαβαν δύο μηνῶν μισθούς). Ἀλλοι «λησταντάρτες», 70 περίπου, προσπαθοῦσαν τὸ Μάρτιο τοῦ 1836 νὰ ἐνταχτοῦν στὰ σώματα τῆς ἐθνοφυλακῆς, μὲ τὴν μεσολάβηση τοῦ Νάκου Πανουριᾶ²².

«Ἄξιζει τέλος νὰ δοῦμε τὴν τύχη τῶν πρωτεργατῶν τῆς ἔξέγερσης. Ἀπὸ κατάλογο 151 πρωτεργατῶν, ποὺ συνέταξαν οἱ ἀρμόδιες ὑπηρεσίες τοῦ κράτους, δὲν ἀμνηστεύτηκαν παρὰ μόνο 22 (τέσσερις ἔξαιρεθηκαν ἀπὸ τὴν ἀμνηστία ὕστερα ἀπὸ παρέμβαση τοῦ ὑπουργείου Δικαιοσύνης), μεταξὺ τῶν ὅποιων ὁ Δῆμος Τσέλιος, ὁ Νικόλαος Ζέρβας καιὶ ὁ Σωτήρης Στράτος. Ἀπὸ κατάλογο 22 πρωτεργατῶν, γιὰ τὸν ὅποιον ἐπέμεναν οἱ ἀρχὲς Φθιώτιδας νὰ ἔξαιρεθοῦν ἀπὸ τὴν ἀμνηστία, ἔξαιρεθηκαν τέσσερις μόνο (ἀπὸ τὸν ὅποιον δύο ἥταν σκοτωμένοι). Γιὰ ἄλλους 18 προσπάθησαν ὁ Γρίβας καιὶ ὁ Μαμούρης ὥστε νὰ μὴ ἔξαιρεθοῦν· ὅπως ἔξήγησαν οἱ δύο καπετάνιοι, ἐφτὰ εἶχαν ἥδη ἀμνηστευτεῖ ἀτυπα καιὶ ζοῦσαν εἰρηνικά (μεταξὺ τῶν ὅποιων ὁ Νικόλαος Στράτος καιὶ ὁ Νικόλαος Τσέλιος), καιὶ 11 ὑπηρετοῦσαν ἥδη ὁς ἀξιωματικοὶ σὲ διάφορους σχηματισμοὺς ἐθνοφυλάκων (μεταξὺ τῶν ὅποιων ὁ Σπύρος Πεσλής καιὶ ὁ Χρῆστος Βούλγαρης)²³.

Ἀπὸ τὰ παραπάνω γίνεται φανερό, ὅτι οἱ ποικιλώνυμοι καιὶ πολύτροποι ἔνοπλοι τῆς κεντρικῆς Ἐλλάδας ποὺ βρέθηκαν στὸ ἐπίκεντρο τῶν ταραχῶν στὴ Στερεά τὸ 1835 - 1836, κινοῦνταν πρῶτα καιὶ κύρια ἀπὸ ἐλατήρια ἀνάλογα

22. Petropoulos, δ.π., σ. 265 σημ. 109· Μακρυγιάννης, δ.π., τ. Β', σ. 85, καιὶ Κασομούλης, δ.π., σ. 60, 100 - 101, 103 - 106, 113, 115.

23. ΓΑΚ, υπ. Ἑσωτ. Φ 175, υπ. Δικαιοσύνης πρόδ. βασιλιά, 27 Ιαν. 1837.

μὲ ἐκεῖνα τῶν κυβερνητικῶν ἀντιπάλων τους. Πρωταρχικὴ ἐπιδίωξή τους ἦταν, τόσο πρὸ τὴν ἐξέγερση ὅσο καὶ κατὰ τὴ διάρκεια τῶν ταραχῶν, ἡ ἐξασφάλιση κάποιας στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας, εἴτε στὴν Ἑλλάδα εἴτε στὰ τορφοκρατούμενα μέρη, ἀλλὰ κατὰ προτίμηση στὴν πρώτη ἐπικράτεια. Γιαυτό, οἱ χαρακτηρισμοὶ καὶ οἱ ὀνομασίες ποὺ ἀναφέραμε στὴν ἀρχὴ δὲν ἔχουν παρὰ ἐλάχιστη σημασία, καὶ αὐτὴ κυρίως γιὰ τὴ γλωσσικὴ εὑρηματικότητα τῶν ἐκπροσώπων τῆς νεοπαγοῦς νομιμότητας τοῦ ἐλληνικοῦ κράτους. Ἀπὸ τὴν ἄποψη τῶν ἐξελίξεων στὸ στρατιωτικὸ τομέα καὶ γενικὰ στὸν τομέα τῶν ἔνοπλων δυνάμεων τῆς χώρας, ἡ δυναμικὴ πρόκληση τοῦ ἔνοπλου στοιχείου τῆς περιοχῆς ποὺ ἐξετάσαμε τὴν ἐποχὴ αὐτή, μολονότι ἀπέτυχε φαινομενικά, εἶχε σοβαρὲς καὶ μακροπρόθεσμες ἐπιπτώσεις: ἀνάγκασε τὴν κυβέρνηση οὐσιαστικὰ νὰ συνθηκολογήσει μὲ τὸ ντόπιο στρατιωτικὸ στοιχεῖο, γεγονὸς ποὺ εἶχε σὰ συνέπεια νὰ παραμεριστοῦν τόσο ὁ δύναμης τῆς παραδοσιακῆς στρατιωτικῆς ἡγεσίας, ἡ ὅποια ἐνίσχυσε τὰ ἔρεισματά της προσεταιριζόμενη τὸ στοιχεῖο ἐκεῖνο κυρίως ποὺ τὸ νέο κράτος εἶχε ἀρνηθεῖ νὰ νομιμοποιήσει καὶ νὰ χρησιμοποιήσει: τοὺς ἀτάκτους τοῦ Ἀγώνα.